

A klasszikus japán költészet antológiáit kezdettől fogva jellemezte a pontos szerkesztés, az összegyűjtött versek valamilyen tematika vagy összefüggés szerinti csoportosítása. Különösen igaz ez a császári rendeletre összegyűjtött vaka-antológiákra (csokuszen vakasú, 勅撰和歌集), amelyek első képviselőjéből, a 905-ben elkészült *Régi és új dalok gyűjteményéből* (*Kokin vakasú*, 古今和歌集)¹ közülünk néhány részletet a következő oldalakon.

A tematikus szerkesztést részben már megfigyelhetjük Japán első fennmaradt vaka-antológiájában, a 8. században összeállított *Tízezer levél gyűjteményében* (*Man'jósú*, 萬葉集 vagy 万葉集), ám a *Régi és új dalok gyűjteményének* szerkesztői ezt továbbfejlesztették, irányt mutatva a későbbi császári rendeletre összegyűjtött antológiák szerkesztőinek is. Ha röviden szeretnénk összefoglalni az antológia szerkesztési elvét, azt mondhatjuk, hogy a témák és azokon belül a versek az emberi életet kísérik végig. A húszkötetes antológia a négy évszak verseivel, azon belül is a tavaszi költeményekkel kezdődik, majd a tél felé halad. Az évszakokról szóló hat kötet után többek között a gratulációk és egyéb ünnepi alkalmakra komponált költemények, az utazás és az elválás témájában született vakák következnek, a második tíz kötet első felét pedig a szerelmes versek öt kötete foglalja el. Ezt követi egy főként gyászverseket és elhunytakra emlékező költeményeket tartalmazó kötet, majd a vegyes témájú dalok két kötete, végül a vegyes formájú, a humoros és más, különlegesebb költemények. A vegyes témájú dalok között kaptak helyet a világi életben vagy az életben való megcsömörlés fájdalmát kifejező versek, amelyek gyakran kapcsolódnak az élet alkonyához közelítő ember életérzéséhez.

A *Régi és új dalok gyűjteményében* a négy évszak és a szerelem témájában költött vakákból találjuk a legtöbbet, és egyúttal ezen kötetekben érhető tetten legszembetűnőbben a precíz szerkesztés. A vakákat egymás után, összefüggő szöveggént olvasva a befogadó érzékelheti az idő múlását, az évek előrehaladtát, ezen keresztül pedig a világ mulandóságára is ráébredhet. Iménti válogatásunkban a négy évszak versei közül is a japánok által legkedveltebb tavaszt és az őszt megéneklő, illetve főként a szerelmes költemények valamennyi jellegzetes témáját felvonultató vakák sorából válogattunk néhány összefüggő részletet, megpróbálva szemléltetni ezzel a főbb motívumokat és az egymás után következő versek összefüggéseit.

Fittler Áron 5

A RÉGI ÉS ÚJ DALOK GYŰJTEMÉNYÉNEK SZERKEZETE ÉS TEMATIKÁJA

A versek tartalmi és kifejezésbeli összefüggései

Noha a *Régi és új dalok gyűjteményének* egyes vakái önálló műalkotásokként is megállják a helyüket, egy-egy verscsoport, ezáltal pedig az adott 6 témába tartozó költemények versfüzérek alkotnak, így az egész antológia egy önálló, összefüggő művé áll össze.

Az összefüggések a legnyilvánvalóbban a versek témájának egységében érhetőek tetten, amelyről a következő alfejezetekben írunk részletesebben. Máshogy is megnyilvánul azonban a vakák közti kapcsolat, ennek egyik példája az azonos kifejezések használata. Az egyik legeggyértelműbb példa erre a 638. és a 639. számú költemény, amelyek egyaránt a „Mert már megvirradt” („akenu tote”, あけぬとて) sorral kezdődnek.

Megfigyelhetjük továbbá, hogy eredetileg egymástól teljesen függetlenül, különböző körülmények között keletkezett két vakát az antológia szerkesztői úgy tettek egymás után, hogy azok egy versváltásként, azaz párbeszédként olvashatóak. Lévén, hogy a japán nyelvű költemények elengedhetetlen kellékei voltak a mindennapi kommunikációnak, igen sok versváltás, illetve vakákon keresztül történő levelezés maradt fenn, valamennyi császári antológiákba is bekerült. Az egyes gyűjteményekben a költemények előtt található, azok keletkezési körülményeit magyarázó prózai bevezetőkből (kotobagaki, 詞書) tudjuk, hogy az adott versek ilyen versváltásokként keletkeztek-e. A *Régi és új dalok gyűjteményébe* is bekerült néhány versváltás, ilyenek például a jelen válogatásban is szereplő 476–477. és a 617–618. számú költemények. Ezekkel ellentétben azonban a 365. és a 366. számú versek például ugyancsak olvashatóak párbeszédként. Előbbi arról szól, hogy az eredetileg hosszú őszi éjszaka milyen rövidnek tűnik, ha valaki a kedvesével tölti azt, míg utóbbi lírai énje – mintegy erre válaszolva – megfogalmazza saját álláspontját, miszerint az őszi éjjelek hosszúsága mindig attól függ, kivel tölti azt az ember. Mindkét vers a keletkezési körülmények ismeretének szükségtelen voltát (esetleg annak hiányát) jelző „Téma nélkül” megjegyzéssel szerepel az antológiában, a két szerző, Ono no Komacsi és Ōsikócsi no Micune pedig – lévén, hogy különböző időszakban éltek – nem találkozhattak egymással, azaz ez a két költemény csak a *Régi és új dalok gyűjteményében* elfoglalt helyük és sorrendjük következtében olvasható versváltásként. Ugyanezt láthatjuk a 935–936. számú vakák esetében. A 936. számú vaka egy utalással kezdődik, amely az előző. 935. számú versben megfogalmazott csömmör érzésére céloz, majd elmondja, hogy ennek ellenére mégsem tudja itt hagyni ezt a világot, visszavonulni például szerzetesként. (A vers további részében ugyanakkor az előző költemény megállapításához érkezik vissza.) Hasonlóan függ össze a 867. és a 868. számú vaka. Előbbi költemény lírai énje a Muszasi-mező virágainak képén keresztül megfogalmazza, gyöngyköleshez

hasonlított kedvesét annyira szereti, hogy mindenki, aki vele kapcsolatban áll, kedves számára. A következő, eredetileg egészen más körülmények között született Narihira-vers pedig az előbbi mű után sorolva úgy olvasható, mintha ugyanazt a gondolatot folytatná, ráadásul ugyanazokkal a motívumokkal, azaz kifejezéseiben is kapcsolódik a 867. vakához.

7

Az ilyen módon, illetve a következőkben tárgyalt sorrendiség következtében létrejött összefüggések pedig lehetővé teszik, hogy ugyanazt a vakát máshogy értelmezzük az adott antológiában (esetünkben a *Régi és új dalok gyűjteményében*), mint egy másik versgyűjteményben vagy egyéb műben, amelyben szerepel. Mivel a japán nyelvben nincs személyragozás, a klasszikus japán szövegekben pedig igen gyakran nem jelölik az alanyt, sőt sokszor a cselekvés más résztvevőit sem, így még szabadabban variálható egy-egy vers értelmezése. Ahhoz tehát, hogy egy vakát hogyan értelmezzünk, illetve milyen érzelmi többletet lehet belőle kiolvasni, az adott antológiában vagy más szövegben elfoglalt helye és az előtte található prózai bevezető (prózai művek esetében a szöveggörnyezet) ad támpontot.

Új Forrás 2021/6 – Fittler Áron: A Régi és új dalok gyűjteményének szerkesztete és tematikája

A négy évszak verseinek tematikája

A japán költészetben és a szigetország kultúrájának minden területén kimondottan fontos szerepet játszik a négy évszak, illetve azok különböző tájelemei, növényei, állatai és természeti jelenségei, valamint ünnepei. Ezek a vaka-költészet legjelentősebb témái közé tartoznak, a *Régi és új dalok gyűjteményétől* kezdve pedig igen precízen szerkesztették meg az egyes évszakokról szóló verseket tartalmazó köteteket: az adott évszak kezdedéről szóló költeményekkel indulnak, és az annak végét megéneklő művekkel zárulnak, a különböző verscsoportok pedig az adott évszak egyes szakaszaiban megfigyelhető tájelemek vagy természeti jelenségek szerint váltják egymást. A négy évszak közül is a tavaszt és az őszet kedvelték leginkább, ezt mutatja az is, hogy jelen antológiában is jóval több vaka található ezekről az évszakokról, mint a másik kettőről. Mivel a Japánban akkoriban használt holdnaptár szerint az év első hónapja nagyjából egybeesik a tavasz kezdetével, a négy évszak versei (és az egész antológia) a tavaszi költeményekkel indul.

A tavaszi dalok két kötete a tavasz kezdetét megéneklő vakákkal kezdődik. Ezeket követik a koratavaszi költemények, amelyek között több műben szerepel a koratavaszi hóesés, a tavasz hírnökének számító japán berkipo-száta (lat.: *Horornis diphone*, jap.: uguiszu, 鶯) és a szilvavirágok. Ez utóbbi a kínai szilva (lat.: *Prunus mume*, jap.: ume, 梅), amely Kínából került Japánba, de a 8. század óta a koratavaszi vakák egyik tipikus témája. Virága

kellemes illatot áraszt, és – amennyiben nincs külön megjelölve – fehér virágú szilvát kell érteni alatta. Létezik ugyanakkor bíborszínű szilvavirág, a *Régi és új dalok gyűjteményében* azonban ilyen még nem szerepel. A japán tavasz fénypontja a cseresznyevirágzás. Az antológia tavaszi dalainak két kötetében is a nyíló, majd igen hamar lehulló, halványrózsaszín virágú japáncseresznyékkal kapcsolatos versekből találjuk a legtöbbet. Végül néhány későtavaszi virágról szóló költemény után a tavasz elmúlása feletti bánattal ér véget a *Tavaszi dalok* második kötete. Jelen válogatásunkban a tavaszi költemények sorának azon részletét emeltük ki, amelyben a szilvavirágokról szóló versek utolsó darabjai és a cseresznyevirágok szirombontása feletti örömet megéneklő vakákat találjuk, ezeket pedig a japáncseresznyével kapcsolatos különböző érzések követik.

A nyári dalok kötete viszonylag kevés versből áll, azok azonban ugyanúgy az évszak kezdetétől haladnak annak vége felé. A költemények túlnyomó többségében szerepel a nyári éjjelek jellegzetes madara, a japán kakukk (lat.: *Cuculus poliocephalus*, jap.: hototogiszu, ほととぎす), illetve többször előfordul a nyár egyik fontos virága, a tacsibana (橘) nevű fehér, illatos virágú citrus (lat.: *Citrus tachibana*).

Az őszi költeményekből szintén két kötetnyit gyűjtöttek össze az antológia szerkesztői. Jelen válogatásunk egyik részletében az *Őszi dalok* első kötetének nyitó darabjaiból, azaz az ősz kezdetét megéneklő vakák egy részéből közlünk hatot. Az első négy költeményben (169–172.) egyaránt szerepel az ősz beköszöntét jelző szellő, illetve a rácsodálkozás arra, hogy megérkezett az ősz. A szellő motívuma a következő, 173. számú vakában is szerepel, ez a költemény ugyanakkor átvezet a következő verscsoporthoz, amelynek darabjai a japán koraősz egyik fontos ünnepe, a hetedik hónap hetedikén² rendezett tanabata (七夕) vagy csillagünnep háttérül szolgáló legendára épülnek. A Kínából eredő legenda szerint a pázstorfiú (lat.: Altair, jap.: Hikobosi, 彦星) és a szövőlány (lat.: Vega, jap.: Orihime, 織姫), mivel munkájuk helyett együtt múltatták az időt, büntetésül csak egy évben egyszer, a hetedik hónap hetedik napján találkozhattak egymással, átkelve a Tejúton. Bár az eredeti kínai legendában a szövőlány látogatja meg kedvesét ezen a napon, a japán változatban ez fordítva történik. Ennek oka a japán szerelmi szokásokban keresendő (lásd a *Szerelmi szokások a Heian-korban* című szakaszt). Válogatásunkban a két szerelmes románcának legendájára épülő vakák első két darabját fordítottuk le.

Az őszi versek további szakaszaiban szerepel többek között a hold, az őzek sírása és a rovarok éneke, ez utóbbi kettő pedig a magány és az ősz szomorúságát juttatta a lírai én eszébe. Az évszak második felének legfontosabb tájelemei a színes őszi levelek. Az *Őszi dalok* második kötetének itt közölt négy darabjából kettő ezeket éneklő meg, a másik kettő pedig a következő

téma, az ősz végén, tél elején nyíló krizantémról szóló művek közül való. A *Régi és új dalok gyűjteményének* korában ez elsősorban a fehér virágú krizantémot jelentette. A holdnaptár szerinti kilencedik-tizedik hónapban végül lehullanak a színes levelek, az *Őszi dalok* második kötetének utolsó darabjai tehát erről szólnak, és Ósikócsi no Micune őszt megszemélyesítő vakája zárja a sort.³

A *Téli dalok* egy kötetébe, a *Nyári dalokhoz* hasonlóan, kevés vers került. Azok többségében a kietlen, gyakran havas táj szerepel, amelynek hangulata magában hordozza a magányt és az elhagyatottságot, a világtól való elzártságot. Találunk néhány olyan művet, amelyben a lírai én (szándékosan) összetéveszti a havat a szilvavirággal, várva a tavasz eljövételét. Végül pedig az év végével kapcsolatos versek következnek, amelyekben jellegzetes érzés az idő múlására és az évek előrehaladására való ráeszmélés.

A szerelmes versek tematikája

A *Régi és új dalok gyűjteménye* vakáinak másik nagy témája a szerelem. A szerelmes dalok öt kötete felvonultatja a japán szerelmi költészet valamennyi témáját, illetve a jellegzetes motívumokat. A szerelmes versek tematikája pedig igen egyértelmű. A *Szerelmes dalok* első kötete a szerelem érzésének kezdetéről szóló költeményekkel kezdődik, majd a párkapcsolat létrejötte és alakulása során megjelenő különféle érzéseket megéneklő művekkel folytatódik, végül a szerelem érzésének elmúlása, illetve a kapcsolat vége, a szakítás miatti fájdalom versei zárják a téma ötödik kötetét. Fontos tudni azonban, hogy – amint jelen antológia többi témában komponált verseinek nagy része – a szerelmes versek túlnyomó többsége szerepvers, azaz nem a költő saját érzéseit, élményeit fejezi ki.

Nézzük meg azonban, milyen érzéseket énekeltek meg a 9–10. századi költők szerelmes vakáikban! Ehhez először szólnunk kell néhány szót a korabeli szerelmi szokásokról.

Szerelmi szokások a Heian-korban

A szóban forgó korszak, azaz a Heian-kor (a 794 és 1192 közötti időszak a japán történelemben) arisztokrata hölgyei nem mutakozhattak idegen férfiak előtt, azaz egy szerelem legtöbbször az adott hölgygel kapcsolatos szóbeszéddel kezdődött. Ezt követően a férfinak alkalmá nyílhatott arra, hogy hallhassa kiszemeltje játékát valamilyen hangszeren (legtöbbször japán citerán [koto, 琴] vagy biva [琵琶] lanton), esetleg láthassa valamennyire,

például a szoba bambuszfüggönyének résein át. Ezért is emeli ki például a 476. számú költemény prózai bevezetője, hogy Narihira a női ökrösszekér ajtaját takaró vászon mögött egészen kicsit láthatta a hölgy alakját.

10 A férfi általában felvette a kapcsolatot a hölgy valamelyik szol-
gálgalányával vagy ismerőseivel, aki aztán közvetítette kettejük levelezését. Ekkor különösen fontos szerepe volt a vakáknak. A férfi ugyanis egy ilyen versben vallotta meg érzéseit, amire a hölgy ugyancsak vakával válaszolt. Ezért is volt elengedhetetlen a vaka-költészet alapos ismerete és a versköltésben való jártasság, ez adta ugyanis az első benyomást a partner személyiségéről, lelki világáról és műveltségéről. Magán a költeményen kívül továbbá fontos volt a szép, kalligrafikus kézírás, illetve az, hogy az alkalomhoz és az évszakhoz illően válassza meg a levél küldője a levélpapírt. Gyakran – ugyancsak az alkalomhoz vagy a vers tartalmához illően – valamilyen ágra vagy más növényre kötözve küldték el a verset.

Eleinte tehát egy ideig közvetlenül nem találkoztak egymással a szerelmesek, erre csak az első együtt töltött éjszaka alkalmával került sor. A Heian-korban mindig a férfi látogatta a hölgyet, fordítva ez elképzelhetetlen volt. Többnyire este, sötétedéskor érkezett hölgyéhez, és kora hajnalban, még napfelkelte előtt távozott.

A kapcsolat végéig a férfi részéről az jelenthette, hogy nem látogatja már hölgyét, illetve más hölgyet kezd el sűrűbben látogatni, ez utóbbiról korábbi kedvese szóbeszéd útján is értesülhetett. A hölgy legtöbbször úgy adta tudtára a férfinak, hogy már nem szereti, hogy nem válaszolt leveleire, illetve ha meglátogatta, nem nyitott neki kaput.

A klasszikus japán szerelmes versek főbb témái

A szerelmes vakák egyik leggyakrabban megénekelte témája a titkolt szerelem, azaz a szerelemnek az a stádiuma, amikor a férfi még nem vall érzéseiről kiszemeltjének, csak magában őrlődik. Ezt az érzést a mindennapi életben csak férfiak öntötték versebe, azaz minden ilyen költemény lírai énjé férfi.

A szerelem érzésének kezdetén – az előző szakaszban említett szokásokból kifolyólag – sok olyan mű született, amelyek arról szólnak, hogy a férfi még nem találkozott a hölgygel, aki tetszik neki, legfeljebb csak hírből hallott róla. Ilyen versekkel kezdődik a *Régi és új dalok gyűjteményében* szereplő szerelmes költemények sora is: ezek közé tartozik a *Szerelmes dalok* első kötetének második darabja, a 470. számú vaka,⁴ de a jelen válogatásunkban is szereplő 472., 473. és 475. számú művek is. Ezeket követik azok a költemények, amelyek szerint a lírai én már látta kiszemeltjét (476., 478., 479.), illetve olyat is találunk, amely szerint hangját is hallotta (481.).

Később, miután a felek jobban megismerték egymást, a vakákban megjelenik valamennyi a más kultúrákban is szokásos érzések közül: az újbóli találkozás vágya, a harag, amiért nem találkozik választottja a lírai énnel, de gyakran énekelnek arról a problémáról, hogy – rangbeli különbség vagy más okok miatt – kapcsolatukat titkolni kell a nyilvánosság előtt, 11 vagy az aggodalom amiatt, hogy szerelmük szóbeszéd tárgya lesz. Jellegzetes vonása a japán szerelmes verseknek, hogy a legtöbb esetben nem a szerelem szépségéről vagy a boldogságról, hanem annak keserves, gyötrő voltáról szólnak. Jelen válogatásunkban a *Szerelmes dalok* harmadik kötetéből idézett első szakaszban (616–624.) főként olyan vakákat találunk, amelyekben a férfi lírai én arról panaszkodik, hogy már régóta találkozni szeretne kiszemeltjével. A női (vagy egy nő nevében költött) versekből (618., 623.) pedig elutasítást olvashatunk ki, a 618. számú költemény esetében azonban arról van szó, hogy Tosijuki versének címettje próbára teszi a férfit, arra ösztönzi, hogy bebizonyítsa, mennyire erősek, illetve komolyak az érzései. Ezt egy hölgynek – különösen az első levélváltások idején – így illet, ezért is találunk a szerelmi levélváltások kezdeti stádiumában keletkezett vakák között anyyi (látszólag) elutasító költeményt a női fél részéről.

Miután kialakult a kölcsönös szerelmi kapcsolat, és a pár viszonya kiegyensúlyozottá vált, gondolataik leginkább az elválás és az újbóli találkozás körül forognak. Amikor a két szerelmes találkozik, igen rövidnek találják az együtt töltött időt, ezzel kapcsolatos a 635. és a 636. számú vers. Ezt követik a hajnali elválás (kinuginu, 後朝) költeményei (válogatásunkban a 637–640.), ez pedig ugyancsak az egyik jellegzetes témája a klasszikus japán szerelmi költészetnek. Ilyenkor mindig a férfi fél küld egy vakát hölgyének, miután hazaért, utóbbi erre válaszol.

Az elhidegülés, illetve a szakítás utáni költemények ugyancsak különféle érzéseket énekelnek meg. Ezek között jellemzően a női versekben jelenik meg a fájdalom, amiért a lírai én hiába várja a szeretett férfit, mert az nem látogatja, illetve elhagyta. A férfi és a női versekben egyaránt megjelenik ugyanakkor annak kifejezése, hogy a lírai én képtelen elfelejteni kedvesét, vagy az, hogy magát okolja azért, amiért elhagyták, illetve például a nosztalgia a múlt iránt, vagy a harag és szomorúság a megcsalás miatt.

A jelen válogatásban szereplő költők

Arivara no Motokata (在原元方)

Arivara no Narihira unokája. Apja, Munejana (棟梁) is a *Régi és új dalok gyűjteményének* egyik költője. Motokata összesen tizennégy vakával szerepel a *Régi és új dalok gyűjteményében*. 473., 474., 480.⁵

Arivara no Narihira (在原業平)

825–880

A 9. század egyik legnagyobb költője, a hat költőóriás⁶ és a harminchat költőóriás⁷ egyike. Apja Heizei császár (Heizei tennó, 平城天皇) egyik fia, Abo herceg (Abo sinnó, 阿保親王). Többek között Montoku császár fia, Koretaka herceg mellett szolgált. Aktívan részt vett a herceg, illetve Szeiva császár (Szeiva tennó, 清和天皇) felesége, Fudzsiwara no Takaiko (藤原高子, 842–910) császárné irodalmi szalonjának életében. Híres volt szépségéről és rendkívül kifinomult ízléséről, költői tehetségét pedig ugyancsak nagyra értékelték kortársai. A hagyomány szerint róla mintázták a 10. századi verses regény (utamonogatari, 歌物語), az *Iszei történetek* (*Isze monogatari*, 伊勢物語) főhősét. A verses regény alapján igen sok legenda született Narihirával kapcsolatban, különösen szerelmi kalandjairól. Az *Iszei történetek* főhőisének például a császárnéval, Takaikoval is volt viszonya, ez alapján pedig elterjedt, hogy Narihira is gyengéd érzéseket táplált iránta. Harminc verse került bele a *Régi és új dalok gyűjteményébe*. 53., 268., 476., 616., 618., 622., 868.

Fudzsiwara no Josifusza (藤原良房)

804–872

Kora legmagasabb rangú arisztokrata családjából, a Fudzsiwarák északi ágából (hokke, 北家) származik, a befolyásos politikus, Fudzsiwara no Fucucugu (藤原冬嗣) fia. A *Későbbi újabb japán krónika* (*Soku-Nihon kóki*, 続日本後紀) című történeti munka egyik szerzője. Kedvelte a vaka-költészetet is, császári versantológiába azonban csak egy költeménye került be. 52.

Fudzsiwara no Kacsion (藤原勝臣)

9–10. század

Középrangú arisztokrata családból származik. Négy verse található a *Régi és új dalok gyűjteményében*. 472.

Fudzsiwara no Kunicune (藤原国経)

827–908

A 9. század egyik jelentős politikai vezetője, a régens és főtanácsadó, Fudzsiwara no Motocune (藤原基経), illetve Takaiko császárné (lásd Arivara no Narihirá-nál) féltestvére. Egy vakája szerepel a *Régi és új dalok gyűjteményében*. 638.

Fudzsiwara no Tosijuki (藤原敏行)

?–901

A harminchat költőóriás egyike. Korának több költői versenyére komponált vakákat, emellett a kalligráfiában is jeleskedett. Verseiben egyaránt megtalálható

a líraiság és a nyelvi lelemény. Tizenkilenc költeménye szerepel a *Régi és új dalok gyűjteményében*. 169., 269., 617., 639.

Isze (伊勢)

872 körül–938 körül

13

Ono no Komacsi mellett a *Régi és új dalok gyűjteményének* egyik legjelentősebb költője, a harminchat költőóriás egyike. Nevét apja, Fudzsiwara no Cugukage (藤原繼蔭) kormányzóságának helye, Isze tartomány (a mai Mie prefektúra) után kapta. Uda császár felesége, Fudzsiwara no Onsi (藤原温子, 872–907) császárné udvarában szolgált, később Uda császár szeretője volt. Ismert továbbá a császárné bátyjával, Nakahirával (仲平) és Uda császár fiával, Acujosi herceggel (敦慶親王, 888–930) való szerelmi kapcsolata. A hercegtől született lánya, Nakacukasza (中務), aki szintén jelentős költőnő. Számos költői versenyen szerepelt, ezen kívül többször kérték fel paravándalok (bjóbuuta, 屏風歌) komponálására a császári család lakosztályainak paravánjait díszítő képekhez. Huszonkét vakája került be a *Régi és új dalok gyűjteményébe*. 43., 44.

Új Forrás 2021/6 – Fittler Áron: A Régi és új dalok gyűjteményének szerkezete és tematikája

Ki no Curajuki (紀貫之)

872?–945

Kora és egyúttal a vaka-költészet egyik legnagyobb költője, a harminchat költőóriás egyike. A *Régi és új dalok gyűjteményének* egyik szerkesztője, ő írta az antológia japán nyelvű előszavát, amely az egyik első versesztétikai munka. Fontos részt vállalt a japán nyelvű költészet (vaka-költészet) irodalmi közéletben való elterjesztésében. Fiatal kora óta számos költői versenyen vett részt, 930 és 935 közötti Tosza tartományi kormányzósága idején pedig maga is rendezett ilyen vetélkedőket. Gyakran kérték fel festett paravánok képeit vakába foglaló paravándalok komponálására. Toszából a fővárosba, Heiankjóba (平安京) való hazautazását az első japán nyelvű naplóban, a *Toszai naplóban* (*Tosza nikki*, 土佐日記) örökítette meg. Ezen kívül *Újból válogatott dalok* (*Sinszen vaka*, 新撰和歌) címen összeállított egy 360 vakát tartalmazó válogatást szerinte kiválóan ítélt költeményekből. Kilencvenkét verse szerepel a *Régi és új dalok gyűjteményében*. 45., 49., 170., 471., 475., 479.

Minamoto no Josiari (源能有)

845–897

Montoku császár fia. A *Valós feljegyzések Japán három korszakáról* (*Nihon szandai dzsicuroku*, 日本三代実録) című krónika egyik szerzője volt, ám annak elkészülte előtt meghalt. Három vakája szerepel a *Régi és új dalok gyűjteményében*. 869.

Minamoto no Munejuki (源宗于)

?–939

Kókó császár (Kókó tennó, 光孝天皇) unokája. A harminchat költőóriás egyike, több költői versenyen is szerepelt. Hat vakája került be a *Régi és új dalok gyűjteményébe*. 624.

Ono no Komacsi (小野小町)

9. század

A hat költőóriás és a harminchat költőóriás egyike. Életéről és kilétéről szinte semmit nem tudni, annál ismertebbek azonban az utókorban vele kapcsolatban elterjedt legendák. Híres volt szépségéről, Japán három legszebb hölgye egyikeként tartották számon. Tizennyolc vakája került bele a *Régi és új dalok gyűjteményébe*. 623., 635.

Ono no Szadaki (小野貞樹)

9. század

Két verse maradt fenn, mindkettő a *Régi és új dalok gyűjteményében*. 937.

Ono no Takamura (小野篁)

802–852

Korának jelentős egyénisége volt. Több tudományágban is megmutatkozott tehetsége, leginkább a kínai nyelvű költészet (kansi, 漢詩) és a kalligráfia területén. 834-ben kinevezték az akkori Kína Tang-dinasztiájába induló segédkövetnek (fukusi, 副使), ám a főkövet, Fudzszivara no Cunecugu (藤原常嗣) hajót cserélt vele, emiatt betegsége hivatkozva visszamondta a megbízatást. Ezen kívül megírta *A nyugati út dala* (*Szaidójó*, 西道謠) című kínai költeményt, amelyben satirikusan bírálta a kentósikat. Szaga császár (Szaga tennó, 嵯峨天皇) ezért megharagudott rá, és a távoli Oki-szigetekre (隱岐) száműzték. Hét év múlva térhetett vissza a fővárosba, ahol újra az udvarban szolgált. Mindössze hat vakáról mondható biztosra, hogy Takamura alkotása, mindegyik a *Régi és új dalok gyűjteményében* szerepel. 936.

Ósikócsi no Micune (凡河内躬恒)

9–10. század

Kora legjelentősebb költői közé tartozik. A *Régi és új dalok gyűjteményének* egyik szerkesztője, a harminchat költőóriás egyike. Verseinek kifejezésvilága – Curajukiéval együtt – meghatározta az antológia jellegzetes stílusát. Több korabeli költői versenyen (utaavasze, 歌合) is szerepelt, több alkalommal kérték fel híres helyeket megéneklő vakák és paravándalok komponálására. Hatvan verse került be a *Régi és új dalok gyűjteményébe*. 481., 636.

Szakanoue no Korenori (坂上是則)

9–10. század

Korának jelentős vaka-költője, a harminchat költőóriás egyike. Több költői versenyen szerepelt, valamennyi alkalommal Ki no Curajukival, Ósi-kócsi no Micunével és Mibu no Tadaminével, azaz a *Régi és új dalok gyűjteményének* szerkesztőivel együtt. Verseinek stílusa is hasonlít az antológia szerkesztőinek vakáiéhoz: jellemző rájuk a jelen válogatásunkban szereplő művében is tetten érhető, képzeleten alapuló ötletesség és a retorikai eszközökkel kifejezett nyelvi lelemény. Hét költeményét választották be a *Régi és új dalok gyűjteményébe*. 267.

Szoszei szerzetes (Szoszei hósi, 素性法師)

9–10. század

A *Régi és új dalok gyűjteményének* legjelentősebb költői közé tartozik. A harminchat költőóriás egyike, ezen kívül tehetséges kalligráfus volt. Apja, Hendzsó főszertesz (szódzsó Hendzsó, 僧正遍昭) ugyancsak a *Régi és új dalok gyűjteményének* reprezentatív költője, a hat költőóriás és a harminchat költőóriás egyike. Apjához hasonlóan Szoszei verseire is jellemző a szavakkal való játékon alapuló ötletesség és a retorikai eszközök, különösen a többértelmű kifejezések (kakekotoba, 掛詞) és a szemantikailag kapcsolódó kifejezések (engo, 縁語) gyakori alkalmazása. Harminchét vakája szerepel a *Régi és új dalok gyűjteményében*. 47.

Ucuku (籠)

A Minamoto (源) családból származó költőnő. Három vakája került be a *Régi és új dalok gyűjteményébe*. 640.

Fontosabb felhasznált irodalom

A klasszikus japán irodalom új nagysorozata 5. *Régi és új dalok gyűjteménye* (新日本古典文学大系 5 『古今和歌集』). Ivanami Kiadó (岩波書店), Tokió, 1989.

Szuzuki Hideo (鈴木日出男): *Kodai vakasi-ron* (『古代和歌史論』). Tokiói Egyetem (東京大学出版会), Tokió, 1990.

Katagiri Jōicsi (片桐洋一): *Kokin vakasú zenhjósaku* 1–3. (『古今和歌集全評釈』上・中・下). Kódansa Kiadó (講談社), Tokió, 1998.

Komacu Hideo (小松英雄): *Teinei ni jomu koten* (『丁寧に読む古典』). Kaszama Kiadó (笠間書院), Tokió, 2008.

Szuzuki Hiroko (鈴木宏子): *Ócsó vaka no szózórijoku – Kokinsú to Gendzsi monogatari* (『王朝和歌の想像力—古今集と源氏物語—』). Kaszama Kiadó, Tokió, 2012.

Jegyzetek

¹ A *Régi és új dalok gyűjteményével* és a 9–10. századi vaka-költészettel kapcsolatos általános ismeretekről itt írtunk egy összefoglalást korábban: FITTLER Áron, *A Régi és új dalok gyűjteménye, a japán szépség antológiája*, Új Forrás, 2019/8, 38–44.

16 ² Nagyjából a holdnaptár szerinti augusztus közepének felel meg. A korabeli évszakefosztás némileg különbözött a maitól, az ősz első hónapja például a hetedik hónap volt.

³ A 313. számú vers, lásd korábbi válogatásunkban: *Uo.*, 26.

⁴ Lásd a korábbi válogatást: *Uo.*, 28.

⁵ Itt csak az adott költő jelen válogatásban szereplő verseinek sorszámát adtuk meg.

⁶ Rokkaszen (六歌仙). Hat 9. századi vaka-költő, akiket Ki no Curajuki megemlíti a *Régi és új dalok gyűjteményének* előszavában, illetve mindegyikükről rövid kritikát fogalmaz meg.

⁷ Szandzsürokkaszen (三十六歌仙). A jelentős költő és vaka-kritikus, Fudzsiwara no Kintó (藤原公任, 966–1041) által legjobbnak tartott harminchat vaka-költő a japán irodalom kezdetétől, azaz a 7. századtól saját koráig.

RÉGI ÉS ÚJ DALOK 17
GYŰJTEMÉNYE
(RÉSZLETEK)

Tavaszi dalok első kötete

Akkor költötte, amikor vízparton nyíló szilvavirágokban gyönyörködött.¹ Isze

春ごとにながるる河を花と見てをられぬ水に袖やぬれなむ²

43.	haru goto ni nagaruru kava o hana to mite orarenu mizu ni szode ja nurenamu	Minden tavasszal virágoknak látom a csörgő patakot. Ruhám e víz áztatja, mit le nem szakíthatok?

年をへて花のかがみとなる水はちりかかるをやくもるといふらむ

44.	tosi o hete hana no kagami to naru mizu va csirikakaru csiri kakaru o ja kumoru to iuramu	Már évek óta virágok tükre e tó. Bár nem porszemek, ha ráhullanak, talán mondhatni: homályos lesz? ³

*Akkor költötte, amikor észrevette, hogy a kertjében nyíló szilvavirágok lehullottak.
Curajuki*

くるとあくとめかれぬものを梅花いつの人まにうつろひぬらむ

45.	Kuru to aku to mekarenu mono o ume no hana icu no hitoma ni ucuroinuramu	Hisz éjjel-nappal le nem vettem szemem a szilvaszirmokról! Mégis mely pillanatban hullottak le titokban?

A Kanpjó korszakban a császárné által rendezett dalversenyen⁴ költött vers.

Ismeretlen költő

梅がかをそでにうつしてとどめては春はすぐともかたみならまし

46.	ume ga ka o szode ni ucusite todomete va haru va szugu to mo katami naramasi	Szilvavirágok illatát ha ruhámban megőrizhetném, tavasz múltával is, oh, emlékük megmaradna!

Szoszei szerzetes

ちると見てあるべきものを梅花うたてにほひのそでにとまれる

47.	csiru to mite arubeki mono o ume no hana utate nioi no szode ni tomareru	Mind lehullanak, hisz ez a világ rendje. Szilvavirágok! Mily meglepő:illatuk beivódott ruhámba!

Téma nélkül.

Ismeretlen költő

ちりぬともかをだにのこせ梅花こひしき時のおもひいでにせむ

48.	csirinu to mo ka o dani nokosze ume no hana kosisiki toki no omoiide ni szemu	Ha lehullasz is, legalább az illatod, oh, szilvavirág, hagyd itt! Ha majd hiányzol, emlékeztessen reád.

*Akkor költötte, amikor valaki kertjében egy nemrég ültetett cseresznyefát látott,
ami épp nyílni kezdett.*

Curajuki

ことしより春しりそむるさくら花ちるといふ事はならはざらなむ

49.	kotosi jori haru siriszumuru szakurabana csiru to iu koto va naravazaranamu	Te, ki az idén ismered meg a tavaszt: cseresznyevirág! Bárcsak ne tanulnád meg, hogyan kell lehullani!

山たかみ人もすさめぬさくら花いたくなわびそ我見はやさむ

50. jama takami Oly magas a hegy:
hito mo szuszamenu nincs hát, ki megcsodáljon,
szakurabana cseresznyevirág!
itaku navabiszo Ne szomorkodj annyira!
vare mihajaszamu Majd gyönyörködöm benned.

Vagy: Messze a falu:
nincs hát, ki megcsodáljon,
cseresznyevirág!⁵

やまざくらわが見にくれば春霞峰にもをにもたちかくしつ

51. jamazakura Hegyi cseresznye!
va ga mi ni kureba Jöttelek megcsodálni,
harugasumi s tavaszi pára
mine ni mo o ni mo bérceken, lankákon is
tacsikakusicucu eltakar most előlem!

Akkor költötte, amikor a szomedonói császárné⁶ öfelségének lakosztályában vázába helyezett cseresznyevirágokban gyönyörködött.

A korábbi főminiszter⁷

年ふればよはひはおいぬしかはあれど花をし見ればもの思ひもなし

52. tosi fureba Múlnak az évek,
jovai va oinu egyre öregebb leszek.
sika va aredo Igaz, bár így van,
hana o si mireba ha e szirmokra nézek,
monoomoi mo nasi már nem is búslakodom.

A Vízparti Palotában⁸ költötte, amikor cseresznyevirágokban gyönyörködött.

Arivara no Narihira

世中にたえてさくらのなかりせば春の心はのどけからまし

53. jo no naka ni Ha e világon
taete sakura no még csak nem is létezne
nakariszeba cseresznyevirág,
haru no kokoro va tavaszi napjainkat
nodokekaramasi nyugodt szívvel tölthetnénk.⁹

Őszi dalok első kötete

Az ősz kezdetének napján költötte.

Fudzsiwara no Tosijuki

あききぬとめにはさやかに見えねども風のおとにぞおどろかれぬる

169. aki kinu to
me ni va szajaka ni
mienedomo
kaze no oto ni zo
odorokarenuru

Hogy megjött az ősz,
szemmel még láthatatlan,
de ha a szellő
hangját meghallom, bizony,
azonnal ráésmélek!

*Akkor költötte, amikor az ősz kezdetének napján elkísérte az udvari nemeseket
Kamo-folyóhoz¹⁰ tett kirándulásukra.*

Ki no Curajuki

河風のすずしくもあるかうちよする浪とともにや秋は立つらむ

170. kavakaze no
szuzusiku mo aru ka
ucsijoszuru
nami to tomo ni ja
aki va tacuramu

Szél folyó felett:
nahát! Ilyen hűvös már?
Partokra térő
hullámfodrokkal együtt
sodródik hozzánk az ősz?

Téma nélkül.

Ismeretlen költő

わがせこが衣のすそを吹返しうらめづらしき秋のはつ風

171. vaga szeko ga
koromo no szuszo o
fukikaesi
uramezurasaki
aki no hacukaze

Kedves férjrum
ruhájának szegélyét
fel-fellebbenti:
milyen csodásan suhog
oh, az első őszi szél!

きのふこそさなへとりしかいつのまにいなばそよぎて秋風の吹く

172. kinó koszo
szanae torisika
icu no ma ni
inaba szojogite
akikaze no fuku

Hisz épp csak tegnap
ültettünk zsenge sarjat!
Mióta hát, hogy
rizslevelek közt susog,
fujdogál az őszi szél?

秋風の吹きにし日より久方のあまのかはらにたたぬ日はなし

173.	akikaze no fukinisi hi jori hiszakata no ama no kavara ni tatanu hi va nasi	Lágy őszi szellők amióta csak fújnak, végtelen messzi égi folyó partjára nincs nap, hogy ki ne állnék!	21

久方のあまのかはらのわたしもり君わたりなばかちかくしてよ

174.	hiszakata no ama no kavara no vatasimori kimi vatarinaba kadzsi kakusitejo	Végtelen messzi égi folyó révésze! Hogyha kedvesem általkelt a habokon, rejtse el hamar eveződ!

Őszi dalok második kötete

A Koreszada herceg házában rendezett dalversenyen¹¹ költött vers.

Ismeretlen költő

秋ぎりはけさはなたちそさほ山のははそのもみぢよそにても見む

266.	akigiri va kesza va natacsiszo Szahojama no hahaszo no momidzsi joszo nite mo mimu	Őszi ködfelhő! Ma reggel ne gomolyogj! Szaho-hegyen ¹² a tölgyek ¹³ színes lombját, bár távolról, megcsodálnám.

Őszi versként költötte.

Szakanoue no Korenori

佐保山のははその色はうすけれど秋は深くもなりにけるかな

267.	Szahojama no hahaszo no iro va uszukeredo aki va fukaku mo narinikeru kana	Szaho-hegyen a tölgyfalevelek színe oly halovány még! Pedig milyen élénken látni, hogy mélyül az ősz!

Egy krizantémra kötötték ezt a verset, és vele együtt ültették el valakinek az ágyásában.

Arivara no Narihira

うゑしうゑば秋なき時やさかざらむ花こそちらめねさへかれめや

268.	uesi ueba aki naki toki ja szakazaramu hana koszo csirame ne szae kareme ja	Hogyha gondosan elültetted, nem bont-e szirmot, ha nincs ősz? Bár virága lehullik, kiszáradhat-e töve?

A Kanpjó korszakban költötte, amikor őfelsége krizantémokról szóló vers komponálására kérte fel.

Tosijuki

久方の雲のうへにて見る菊はあまつほしとぞあやまたれける

269.	hiszakata no kumo no ue nite miru kiku va ama cu hosi to zo ajamatarekeru	Végtelen messzi felhők felett ¹⁴ látom a krizantémokat, már-már azt hiszem, égi csillagok tündökölnek!

Ezzel a verssel állítólag akkor tette tiszteletét, amikor még nem volt bejárása az Udvari Nemesek Csarnokába¹⁵, csupán egy különleges alkalomból hívták.

Szerelmes dalok első kötete

[Téma nélkül.]

Ki no Curajuki

吉野河いは浪たかく行く水のはやくぞ人を思ひそめてし

471.	Josinogava ivanami takaku juku mizu no hajaku zo hito o omoiszometesi	Josino-folyó: ¹⁶ magasra fel-felszökken sziklákon habja. Ily gyorsan ébredt bennem epekedő szerelem!

白浪のあとなき方に行く舟も風ぞたよりのしるべなりける

472.	siranami no ato naki kata ni juku fune mo kaze zo tajori no sirube narikeru	Fehér haboknak nyoma sincs a tengeren: vitorlásnak is egy-egyedül a szél mutat irányt a vízén!	23

Arivara no Motokata

おとは山おとにききつつ相坂の関のこなたに年をふるかな

473.	Otovajama oto ni kikicucu Ószaka no szeki no konata ni tosi o furu kana	Szárnyas hír hegye... ¹⁷ Hírből bár hallok rólad, Találkozások hágójának ¹⁸ innenső felén telnek éveim!

立帰りあはれとぞ思ふよそにても人に心をおきつ白浪

474.	tacsikaeri avare to zo omou joszo nite mo hito ni kokoro o oki cu siranami	Újra az érzés kel bennem: oh, mily kedves! Bár messze tőlem, hófehér habok hátán hozzá sodródik szívem.

Curajuki

世中はかくこそ有りけれ吹く風のめに見ぬ人もこひしかりけり

475.	jo no naka va kaku koszo arikere fuku kaze no me ni minu hito mo koisikarikeri	Lám, e világon ily dolog a szerelem! Akár a szelet, sosem látta őt szemem, mégis epedek érte!

Egyszer, amikor a jobb felőli palotaőrség lovas pályáján, a felhajtott ruhák napján¹⁹ egészen kicsit látszott egy szemben álló kocsiban ülő hölgy arca az ajtót takaró vászon²⁰ mögött, ezt a verset küldte neki.

Arivara no Narihira

見ずもあらず見もせぬ人のこひしくはあやなくけふやながめくらさむ

476. mizu mo arazu
mi mo szenu hito no
koisiku va
ajanaku kjó ja
nagamekuraszamu

Kit nem is láttam,
mégsem volt láthatatlan,
máris szeretem.
Tán ezért gyöttrődöm ma
naphosszat haszontalan?

Így válaszolt.

Ismeretlen költő

しるしらぬなにかあやなくわきていはむ思ひのみこそしるべなりけれ

477. siru siranu
nani ka ajanaku
vakite ivamu
omoi nomi koszo
sirube narikere

Ismersz, nem ismersz...
Miért kell haszontalan
magyarázni ezt?
Hisz csakis szíved lángja
vezethetett éh hozzám!

Amikor részt vett a Kaszuga szentély ünnepén,²¹ a nézelődők között volt egy hölgy, neki küldte ezt a verset, miután megtudakolta, hol lakik.

Mibu no Tadamine

かすがののゆきまをわけておひいでくる草のはつかに見えしきみはも

478. Kaszugano no
jukima o vakete
oiidekuru
kusza no hacuka ni
miesi kimi va mo

Kaszuga-mező
hótakarója alól
kibúvó fűszál:
épp csak csúcsát mutatja.
Ennyit láttalak csupán!

Egyszer virágot szedő lányokat látott, majd később ezt a verset küldte egyiküknek.
Curajuki

山ざくら霞のまよりほのかにも見てし人こそこひしかりけれ

25

479.	jamazakura kaszumi no ma jori honoka ni mo mitesi hito koszo koisikarikere	Hegyi cseresznye pára fátyola mögül halványan sejlik: épp ennyire láttalak, s lám, máris hogy hiányzol!
------	--	---

Téma nélkül.

Motokata

たよりにもあらぬおもひのあやしきは心を人につくるなりけり

480.	tajori ni mo aranu omoi no ajasiki va kokoro o hito ni cukuru narikeri	Nem ágra tűzött levél, de oly különös érzés ég bennem, mert hisz szerelemlángot gyújtottam őérette! ²²
------	--	---

Ósikócsi no Micune

はつかりのはつかにこゑをききしより中ぞらにのみ物を思ふかな

481.	hacukari no hacuka ni koe o kikisi jori nakazora ni nomi mono o omou kana	Első vadliba... ²³ El sem hiszem, oly halkán hallottam hangod. Azóta lebeg lelke nyugtalanáság bús egén!
------	---	---

よるべなみ身をこそとほくへだてつれ心は君が影となりనికి

619.	jorube nami mi o koszo tóku hedatecure kokoro va kimi ga kage to nariniki	Nincs hová térnem: testem távol van tőled, de lelkem téged mindig és mindenhová árnyékkodként elkísér.	27

いたづらに行きてはきぬるものゆゑに見まくほしさにいぎなはれつつ

620.	itazura ni jukite va kinuru mono jue ni mimaku hosisza ni izanavarecucu	Bár hasztalanul mentem hozzád, azonmód vissza is tértem, látásod vágya mégis egyre csak visszacsábít.

あはぬ夜のふる白雪とつもりなば我さへともにけぬべきものを

621.	avanu jo no furu sirajuki to cumorinaba vare szae tomo ni kenubeki mono o	Hogyha az esték, mikor nem látlak, hóként hullnak egymásra, úgy érzem, pelyheivel én is semmivé leszek!

Egyesek szerint ez Kakinomoto no Hitomaro²⁵ verse.

Narihira

秋ののにささわけしあさの袖よりもあはでこしよぞひちまさりける

622.	aki no no ni szasza vakesi asza no szode jori mo avade kosi jo zo hicsi maszarikeru	Őszi mezőkön reggel a bambuszok közt ruhám nyirkos lett, ám elázott éjjel, hisz ott voltam, s nem láttalak!

見るめなきわが身をうらとしらねばやかれなであまのあしたゆくくる

623. mirume
miru me naki   Egy szem algát sem
va ga mi o ura to   találsz rideg öblömben.
siraneba ja   Nem tudtat talán,
karenade ama no   oh, halász, hogy lábadat
asi tajuku kuru   zsi bbasztván nem tágítasz?²⁶

Minamoto no Munejuki

あはずしてこよひあけなば春の日の長くや人をつらしと思はむ

624. avazu site   Ha úgy virrad meg
kojoi akenaba   ez éjjel, hogy nem látlak:
haru no hi no   mint tavaszi nap,
nagaku ja hito o   oly hosszan gondolom majd,
curasi to omovamu   milyen szívtelen is vagy!

[Téma nélkül.]

Ono no Komacsi

秋の夜も名のみなりけりあふといへば事ぞともなくあけぬるものを

635. aki no jo mo   Őszi éjszaka:
na nomi narikeri   lám, csak nevében hosszú!
au to ieba   Mikor velem vagy,
koto zo to mo naku   még csak egy szót sem szóltunk,
akenuru mono o   s már rögtön meg is virradt!

Ósikócsi no Micune

ながしとも思ひぞはてぬ昔より逢ふ人からの秋のよなれば

636. nagasi to mo   Hogy hosszú volna,
omoi zo hatenu   azt sem jelenthetem ki.
mukasi jori   Hiszen régóta,
au hito kara no   hogy milyen az őszi éj,
aki no jo nareba   attól függ, kivel töltöm.

しののめのほがらほがらとあけゆけばおのがきぬぎぬなるぞかなしき

637.	sinonome no hogara-hogara to akejukeba ono ga kinuginu naru zo kanasiki	Pirkadat táján, mikor az eget lassan betölti a fény, felvesszük ruháinkat: milyen fájó pillanat!	29

Fudzsivara no Kunicune

曙ぬとて今はの心つくからになどいひしらぬ思ひそふらむ

638.	akenu tote imava no kokoro cuku kara ni nado iisiranu omoi szouramu	Mert már megvirradt, tudjuk, itt a búcsúzás. Miért, hogy nyomban úrrá lesz szívemen egy elmondhatatlan érzés?

A Kanpjó korszakban a császárné által rendezett dalversenyen költött vers.

Tosijuki

あけぬとてかへる道にはこきたれて雨も涙もふりそほちつつ

639.	akenu tote kaeru micsi ni va kokitarete ame mo namida mo furiszócsicucu	Mert már megvirradt, hazafelé utamon, akárha ráznák, eső és könnyeim is hullnak, s egyre csak ázom.

Téma nélkül.

Ucuku

しののめの別ををしみ我ぞまづ鳥よりさきに鳴きはじめつる

640.	sinonome no vakare o osimi vare zo mazu tori jori szaki ni nakihadzsimecuru	Pirkadat táján, bizony, annyira fáj a búcsúzás, hogy a kakasnál is hamarabb szólt meg zokogásom!

Vegyes témájú dalok első kötete

Téma nélkül.

Ismeretlen költő

紫のひともとゆゑにむさしのの草はみながらあはれとぞ見る

867.	muraszaki no hitomoto jue ni Muszasino no kusza va minagara avare to zo miru	Egy tő gyöngyköles: mert annyira szeretem, Muszasi-mező minden füve, virága, bizony, oly kedves nekem! ²⁷

Akkor költötte, amikor egy ünnepi felöltőt²⁸ küldött a férfinak, aki felesége húgával élt.

Narihira

紫の色こき時はめもはるに野なる草木ぞわかれざりける

868.	muraszaki no iro koki toki va me mo haru ni no naru kuszaki zo vakarezarikeru	Gyöngyköles színe ha mélyen beivódik, fürkészhetem bár, mező fűi-fái, lám, mind ugyanannak tűnnek!

Akkor költötte, amikor Fudzsvara no Kunicune nagytanácsos segédtanácsosból közéleti tanácsossá lépett elő, ezért egy ünnepi felöltőnek való festetlen vásznat küldött neki.

A Kon'in jobb felőli miniszter

色なしと人や見るらむ昔よりふかき心にそめてしものを

869.	iro nasi to hito ja miruramu mukasi jori fukaki kokoro ni szometesi mono o	Te most e vásznat tán színtelennek látod? Pedig már régen szívem kívánságával festettem mélylőtetre.

Téma nélkül.

Ismeretlen költő

31

世中はなにかつねなるあすかがはきのふのふちぞけふはせ
になる

933. jo no naka va Oh, e világon
nani ka cune naru ugyan mi tart örökké?
Aszukagava Holnap-patakban²⁹
kinó no fucsi zo ahol tegnap állt a víz,
kjó va sze ni naru ott ma sebesen zuhog!

いく世しもあらじわが身をなぞもかくあまのかるもに思ひみだる
る

934. ikujo si mo Hiszen aligha
aradzsi va ga mi o élek soká e földön!
nazo mo kaku Miért, hogy mégis
ama no karu mo ni – mint learatott algák –
omoimidaruru ily kuszák érzéseim?

雁のくるみねの朝霧はれずのみ思ひつきせぬ世中のうさ

935. kari no *kuru* Vadludak szállnak
mine no aszagiri bérceknél, hol reggeli
harezu nomi köd sosem oszlik:
omoi cukiszenu szívem búja sem múlik,
jo no naka no usza oly keserves e világ.³⁰

しかりとてそむかれなくに事しあればまづなげかれぬあなう世中

936.   sikari tote   Még ha úgy is van,
          szomukarenaku ni   itt hagyni nem tudom, de
          koto si areba   bármilyen történet,
          mazu nagekarenu   rögtön elfog a bánat.
          ana u jo no naka   Mily keserves e világ!

Amikor Kai kormányzójaként szolgált, egy olyan valakinek küldte, aki felutazott a fővárosba.

Ono no Szadaki

宮こ人いかかととはば山たかみはれぬくもゐにわぶとこたへよ

937.   mijakobito   Főváros népe
          ikaga to tovaba   ha kérdezné, hogy vagyok,
          jama takami   mondd: magas hegyek
          harenu kumoi ni   felett sohasem oszló
          vabu to kotaejo   felhők közt búslakodom!

(Fordította: Fittler Áron)

Jegyzetek

¹ Az eredeti szövegben az ugyanott vagy ugyanakkor keletkezett, illetve ugyanazon költő egymás után következő versei előtt általában csak az első költemény elé írták ki a prózai bevezetőt, illetve a költő nevét (jelen esetben pl. a keletkezési háttér a 43. és a 44. vakára is vonatkozik, illetve mindkettő szerzője Isze). Jelen válogatásban is ezt a jelölést követtük. Szögletes zárójellel továbbá azokat a prózai bevezetőket és költőneveket jelöltük, amelyek nem közvetlenül a válogatásunkban idézett vers előtt állnak, hanem egy itt nem szereplő, a sorban korábbi mű előtt.

² A klasszikus japán költemények eredeti szövegének forrása a japán vaka-költészet nagylexikona, a *Sinpen kokka taikan* (新編国歌大観) digitális változata (in.: 日本文学Web図書館, Nihonbungaku Web-tosokan), a versek sorszáma ugyanazon forrás sorszámozását követi. A magyar fordítás az eredeti klasszikus japán szöveg alapján, a fontosabb japán kritikái kiadások figyelembe vételével készült. A versek, tulajdonnevek és más japán kifejezések latin betűs átírása a magyar helyesírás szabályainak megfelelően történt, a személynevek japán névsorrendben (családnév, utónév) szerepelnek.

³ Többértelmű kifejezésen alapuló nyelvi lelemény. Az eredeti szöveg negyedik egységében (sorában) található a többértelmű kifejezés: 'ráhullik' (csirikakaru, 散りかかる), illetve 'por hullik rá' (csiri kakaru, 塵かかる).

⁴ A Kanpjó (寛平) korszak a 889 és 898 közötti időszak a japán időszámítás szerint. A császárné itt Uda császár (Uda tennó (宇多天皇), uralk. 887–897) anyja, Hansi hercegnő (Hansi dzsoó, 班子女王), jelen költői versenyen azonban feltehetően Uda császár rendezte.

⁵ Az eredeti szövegben is a vers után szereplő szövegváltozat.

⁶ Montoku császár (文德天皇, uralk. 850–858) felesége, Fudzsvivara no Akirakeiko (藤原明子, 828–900). Azért hívták így, mert gyakran tartózkodott apja, Fudzsvivara no Josifusza Szomedono (染殿) nevű házában.

⁷ Itt a császárné apját, Fudzsvivara no Josifuszát jelöli.

⁸ Nagisza no In (渚の院). A Jodo-folyó partján volt (a terület ma Ószaka prefektúra Hirakata nevű városában található). Kezdetben Montoku császár nyaralója volt, később fia, az Arivara no Narihirával is barátságot ápoló Koretaka herceg (Koretaka sinnó (惟喬親王), 844–897) örökölte.

33

⁹ Arivara no Narihira egyik legismertebb vakája, amely egy különleges nézőpontból világítja meg a korabeli emberek cseresznyevirágok iránti rajongását: ha nem lenne cseresznyevirág, nem volna semmi, amit türelmetlenül várnának, vagy nem kellene aggódni amiatt, hogy mindjárt lehullik, azaz nyugodtan tölthetnék a tavaszt. Ez azonban rámutat arra, mennyire fontos része a tavasznak a cseresznyevirágzás.

¹⁰ Az akkori főváros, Heiankjó keleti felén (ma Kiotó városban) található.

¹¹ Koreszada herceg (Koretaka sinnó (是貞親王), ?–903) Uda császár bátyja. A szóban forgó költői versenyt a feltételezések szerint 892 őszen rendezte.

¹² Szahojama (佐保山). A mai Nara város területén található, több kisebb dombból áll. Jellemző tájlemei az itt is szereplő színes tölgylevelek és az őszi köd.

¹³ Itt a Quercus serrata (japánul haszaso, 柞) nevű tölgyféléőről van szó, amelynek levelei ősszel narancssárgásra színeződnek.

¹⁴ Itt metaforikusan az Udvari Nemesek Csarnokát (ld. a következő jegyzetben) is jelöli.

¹⁵ Az Udvari Nemesek Csarnoka (Tenzsó no Ma, 殿上の間) a Császári Palota Szeirjōden (清涼殿) nevű épületének egyik terme, ahova a negyedik és ötödik rendfokozatú segédtanácsosok (szangi, 参議) és a náluk magasabb rangú arisztokraták léphettek be. Fudzsvivara no Tosijuki először feltehetően 895-ben juthatott be ide, amikor a Császári Titkárság vezetőjévé (kuródo no tó, 藏人頭) nevezték ki.

¹⁶ Josinogava (吉野川). A mai Nara és Vakajama prefektúrákon keresztül folyik, majd a Vakajama-öbölbe ömlik. Sebes folyása következtében a Heian-kori vaka-költészetben – jelen vershez hasonlóan – a felfokozott, heves szerelem érzésének asszociációja kapcsolódott hozzá.

¹⁷ Otovajama (音羽山). A mai Kiotó város keleti részén található. Magában foglalja a 'hang' jelentésű oto (音) szót, amely itt hírt, szóbeszédet jelent, a név másik tagja (ya, 羽) pedig szárnyat, illetve tollat jelent. Az első egység (sor) továbbá bevezető (dzsokotoba, 序詞), amely az azonos hangsor („oto”) ismétlésével kapcsolódik a vers további részéhez.

¹⁸ Ószaka no szeki (逢坂の関). A mai Kiotó és Ócu városok (a Heian-korban Jamasiro és Ómi tartományok) között található hágó. Többek között az Otova-hegyen átkelve ezen keresztül vezetett az út a fővárosból, Heiankjóból Japán keleti része felé. A hágó nevéből adódóan – jelen műhöz hasonlóan – a szerelmek találkozásának asszociációja kapcsolódott hozzá.

¹⁹ A szöveg ezen részlete nehezen értelmezhető, az is lehet, hogy másolási hibáról van szó. A legtöbben úgy értelmezték, hogy a palotaőrség újászbemutatójának (mategucui, 真手番) napján (egy es feltételezések szerint annak elődöntőjén) a résztvevők úgy viselték ruhájukat, hogy felhajtották annak hátsó részét, ezért hívták így ezt a napot. A bal felőli palotaőrség újászbemutatóját ötödik hónap ötödikén, a jobb felőliét hatodikán rendezték.

²⁰ Sitaszudare (下簾). Az ökrösszekér elején és hátulján vékony bambuszsálakból szőtt bambuszfüggöny (szudare, 簾) takarta a nyílást, ahol be- illetve ki lehetett szállni. E mögött volt egy vászon, ez a sitaszudare. Itt feltehetően ez a vászon volt valamennyire elhúzva, Narihira pedig a bambuszfüggöny résein át láthatta a hölgyet.

²¹ A Kaszuga szentély (Kaszuga taisa, 春日大社) Nara egyik legjelentősebb sintó szentélye, istene a Fudzsvivara-klán védőistensége. A szentély tavaszi ünnepét akkoriban a holdnaptár szerinti második hónap első majom napján rendezték meg.

²² A vers többértelmű kifejezéseken alapuló nyelvi leleményre épül. Az utolsó egység (sor) „cukuru” (szótári alakja „cuku”) szava egyaránt jelenti azt, hogy '(pl. levelet) küld' (託くる), illetve azt, hogy '(tüzet) gyújt' (点くる). Ez a két jelentés egyaránt kapcsolódik az első egység 'levél' jelentésű

szavához (tajori, 便り), illetve a második egység 'érzés', 'gondolat' jelentésű „omo(h)i” (思ひ) szavához, amely magában foglalja a „tűz” (hi, 火) szót.

²³ Az első egység (sor) egy azonos hangsor (hacu) ismétlésével kapcsolódik a vers további részéhez. Ezen kívül az égen magasan szálló vadliba képe érzékelteti, mennyire távolról hallotta a lírai én kiszemeltje hangját, valamint szemantikailag kapcsolódik a negyedik egységben (a fordításban az utolsó sorban) szereplő éghoz.

34

²⁴ Feltehetően Narihira húga vagy más nőrokona, esetleg Narihira feleségének nőrokona lehet.

²⁵ 柿本人麿 (más írásmóddal 柿本人麻呂 vagy 柿本人丸). 7–8. századi költő, a *Tízezer levél gyűjteményében* található korai vakák költői között az egyik legjelentősebb személyiség. A *Régi és új dalok gyűjteményének* hét ismeretlen szerzőjükként megjelölt verse után olvashatjuk az itt is látható megjegyzést. Ez feltehetően korabeli szájhagyomány lehet, a szóban forgó hét költemény azonban nem szerepel a *Tízezer levél gyűjteményében*, és stílusában, kifejezőmódjában is idegen attól. Sokkal inkább a *Régi és új dalok gyűjteményének* stílusjegyeit viselik magukon, azaz minden bizonnyal valójában nem Hitomaro művei.

²⁶ A versben többértelmű kifejezések találhatók. A „mirume” (海松布) nevű algaféle neve másként tagolva („miru me”, 見ろ目) azt jelenti, 'látó szem', illetve 'lehetőség a találkozáásra'. Az 'öböl' jelentésű „ura” (浦) szó pedig magában foglalja az „usi” (憂し) melléknév tövét, amely itt azt jelenti, 'kellemetlen', ' (a másik fél irányába) rideg'. Ezek a tengerrel kapcsolatos szavak pedig kapcsolódnak a halászhoz, aki alatt udvarlóját érti a lírai én.

²⁷ A gyöngyköles (lat.: Lithospermum erythrorhizon, jap.: muraszaki, 紫) lila gyökeréből kelmfestésre használt festéket nyertek, ezért különösen fontos volt a korabeli mindennapokban. Ennek következtében a lila szín asszociációja kapcsolódott hozzá. Az itt szereplő, Kelet-Japánban található Muszasi-mező (Muszasino (武蔵野), a mai Tokió és Szaitama prefektúrák egy része) ismert gyöngykölestermő vidékként tartották számon. Ebben a versben rejtetten a lírai én kedvesét érti a gyöngyköles alatt. Ez a vers egyébként különösen jelentős. Muraszaki Sikibu világszerte ismert művének, a *Gendzsi regényének* egyik főhősnője, Muraszaki a főhős, Gendzsi herceg egyik olyan vakája nyomán kapta ezt a nevet, amely jelen költeményen alapul. Hasonló ugyanis a gondolat: itt a Muszasi-mező füveinek képen keresztül vall arról, annyira szereti kedvesét, hogy annak rokonai is kedvesek számára, Gendzsi herceg pedig az általa rajongással szeretett Fudzsicubo (藤壺) unokahúgában, Muraszakiban látja meg a tökéletes nőt, azaz a rokoni szálak és a hasonlóság révén ébred benne szerelem iránta.

²⁸ Ue no kinu (上の衣) vagy hó (袍). Viselője rangjától függően különböző színű volt.

²⁹ Aszukagava (明日香川 vagy 飛鳥川). A mai Nara prefektúrában található patak. Neve magában foglalja a 'holnap' (aszú, 明日) szót.

³⁰ Az eredeti szöveg első és második egységében (sorában) található „kuru mine” szavak magukban foglalják a 'dió' jelentésű „kurumi” (胡桃) szót. Ez a vaka tehát egy ún. nevet rejtő vers (mono no na no uta, 物名の歌). Ez egy kedvelt nyelvi játék volt a korabeli költészetben, a *Régi és új dalok gyűjteményének* tizedik, Neveket rejtő dalok (Mono no na, 物名) című kötetében ilyen költeményeket gyűjtöttek össze. Elképzelhető, hogy jelen művet is ilyen céllal komponálta szerzője, feltehetően azonban tartalma miatt a vegyes témájú dalok ezen sorozatába tették az antológia szerkesztői.